

ԱՂՎԵՍ ՅԵՎ ԹՂԹԱՏԱՐ ԳԱՅԼ

ՂՎԵՍԸ մի գրած
թուղթ գտավ և
տարավ գայլին
և ասաց. «Այս
չափ ժամանակ
աշխատեցի և
բարեխոս մար-
դիկ մեջ գցեցի
և իշխանից քեզ

համար թուղթ հանեցի, վոր ամեն գյուղ՝ ուր
հանդիպես, քեզ պիտի տա մի վոչխարու Յեւ վոչ
չուն և վոչ մարդ քեզ չպիտի նեղեն»։ Յեւ այդ-
պես խաբեց գայլին և միասին գնացին մի գյուղ
և ազվեսը նստեց բլուրի վրա և թուղթը տվեց

գայլին։ Յերբ գայլը գլուղի մեջ մտավ, վրա
թափվեցին շները և մարդիկ և նրան զղեցին և
զանահարեցին։ Յեվ արյունաթաթախ գայլը հա-
զիվ աղատվելով հասավ աղվեսին։ Յեվ աղվեսն
ասաց. «Ինչո՞ւ թուղթը ցույց չտվիր»։

Յեվ գայլն ասաց. «Յույց տվի, բայց գլուղում
հազար շուն կար, վոր գիր չգիտեր»։

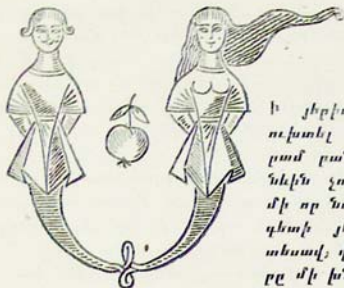
ԱՅՐԻ ԿԻՆ ՅԵՎ ԽՈՐԹ ՎՈՐԳԻ

Ի այրի կին ու-
նեւ մի կով և
նրա խորթ վոր-
դին ունեւ մի եղ-
նակ խորթ վոր-
դին գողանում
ևր կովի կերը
տալիս եղին Յեւ
և այրի կինն աստ-

ծուն աղաչեց, վոր աստված եղին մեռցնի Բայց
կովը մեռավ և այրին լաց եղավ և ասաց. «Ո՞վ
աստված, միթե չկարողացար եղը կովից տալ-
րերել»:

ՀԱԼԱԼ ՄԱՐԴ

Ի յերկտառարդ
ուխտել եր հա-
րամ բան ամե-
նեին չուտել և
մի որ նա գնաց
գետի յեղրը և
տեսավ, վոր ջու-
րը մի խնձոր եր
բերում: Յերի-

տառարդն աւալ և խնձորը կերավ անոթի, ապա
միան ընկավ իր ուխտը և խղճմտանքով գնաց
գետն ի վեր, գտավ մի այգի և խմացավ, վոր
խնձորն այդ այգուց եր: Յերիտառարդն ասաց
այգետիրոջ. «Վորդորմի բնձ և առ խնձորի գինը

կամ հալալ արա, վորովհետև յես հարամ բան
ամենեին չեմ կերել: Յեվ բուրաստանի տերն
ասաց. «Կեսը, վոր իմն ե, հալալ քեզ և կեսը՝ իմ
յեղրորն ե, նրան տեր չեմ: Յեվ իմ յեղրայրը
հեռու յե այստեղից վեց որվա ճանապարհ: Յեվ
յերիտասարդը ճանապարհ ընկալ և գտալ այն
մարդուն, ասաց. «Կամ առ քո կես խնձորի գի-
նը և կամ հալալ արա ինձ: Յեվ մարդն ասաց.
«Վոչ գինը կառնեմ և վոչ հալալ կանեմ: Թե
կուգես, վոր հալալ անեմ, յես մի աղջիկ ունեմ՝
վոր վոչ ականջ ունի և վոչ լեզու և վոչ ձեռք
և վոչ վոտք, նրան քեզ կին առ, վոր հալալ ա-
նեմ»:

Յերիտասարդն անճարացած առաւ այդ աղ-
ջկան և յերբ օւռադաստ մտան, տեսաւ վոր
աղջիկը ամենեին առողջ էր: Յեվ յերիտասարդն
աներոջն ասաց, թե ինչո՞ւ եյիր ծաղրում քո
աղջկան: Յեվ նա ասաց. «Յես ճշմարիտ եյի, վո-
րովհետև ծնված որից իմ աղջիկ արեգակի լույսը
յերգից ե տեսել և ոտար մարդու ձայն չի լսել
և ոտարի հետ չի խոսել և ձեռքով մեղք չի շո-
շափել և վոտքը դռնից դուրս չի դրել: Յեվ յես
քեզ նման հալալ մարդ եյի ուղում և ահա դու
յեկար:»

ԱՌՅՈՒՆ ՅԵՎ ՄԱՐԴ

Ի դարձումը առյուծ
նստել եր ճանա-
պարհին և տեսակ
տեսակ դադաններ
այդ ճանապարհով
գալիս էին դողա-
լով և անցնում:
Առյուծը հարցրեց
նրանց. «Ինչո՞ւ չեք

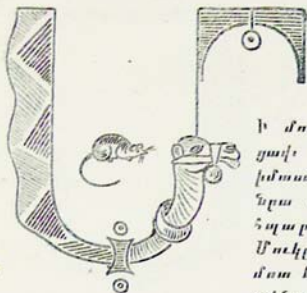
փախչում և ձեռն անից եք դաբհուրած փախչում»:
Յեվ նրանք ասացին. «Փախի՛ր և դու, վորովհե-
տե անա գալիս և մարդը»:
Յեվ առյուծն ասաց.
«Ո՞վ և մարդը և ի՞նչ և նա և ի՞նչ և նրա ուժը և
նրա կերպարանքը, վոր փախչում եք նրանից»:

Յեկ նրանք ասացին. «Կգա, կտեսնի քեզ և քեզ վա՛յ կլինի»:

Յեկ ահա յուր հանդից յեկավ մի հողադորձ մարդ: Յեկ առյուծն ասաց. «Միթե դու յես այն մարդը, վո՛ր փախցնում ե գաղաններին»: Յեկ նա ասաց. «Այո՛, յես եմ»: Առյուծն ասաց. «Արի՛ կռվենք»: Մարդն ասաց. «Այո՛, բայց քո ղենքերը քեզ հետ են, իսկ իմը՝ տանն են: Յեկ նախ կապեմ քեզ, վորպեսզի չփախչես, մինչև յես զնամ առնեմ իմ ղենքը և ապա կռվենք»: Առյուծն ասաց. «Յեղդվիր, կգաս և յես կլսեմ քեզ»: Մարդը յերգվեց և առյուծն ասաց. «Հիմա կապիր ինձ և դնա շուտ ու դարձիր»: Մարդը հանեց պարանը և առյուծին պինդ կապով կապեց կաղնու ծառին և ծառից կտրեց մի բիր և սկսեց զարկել առյուծին:

Յեկ առյուծը գոչեց. «Յեթե դու մարդ ես, ապե՛լի խիստ և անխնա զարկիր իմ կողերին, վորովհետև այս խելքին այդպես ե վայել»:

ՄՈՒԿՆ ՅԵՎ, ՈՒՂՏ

Ի մուկ հալարտա-
ցալ: Կորավ նրա
խմտատուֆյունը և
նրա սիրտը լցվեց
հալարտուֆյամբ:
Մուկը զնայց ուղար-
կում և ասաց ուղ-
արին. «Ի՞նչ հրաման

տուր քո կնդակի մեջ բուն զնեմ և աշնանդ
բնակվեմ»: Յեվ ուղտն ասաց. «Քեզ ֆնաս կլինի,
վարսվհատե հանկարծ կոխ կաամ քեզ և կմեռնես»:
Մուկն ասաց. «Քո սմբակը կակուղ ե և ի՞նչ ֆնաս
չի լինի»: Ուղտն ասաց. «Քո արյունը քո գլու-

խը»։ Յեվ մուկը ուղտի կճղակի մեջ շինեց իր
բունը։ Մի անգամ ուղտը ծանր բեռան տակ
քայլեց և հանկարծակի կոխ տվեց մուկին։ Յեվ
մուկը ճչաց և նրա փորից դուրս յեկավ ճրագուն,
վորովհետև մուկը գեր. էր։

Այդ տեսնելով ուղտն ասաց. «Ահա, յեղբայր,
հենց այդ էր նեղում քեզ, վոր դուրս յեկավ քո
փորից»։

Ի մարդ շրջում
 եր յերկրե յեր-
 կիր և կինն ինչ
 հնար վոր աներ,
 նա գրում եր
 թղթի վրա: Յ վ
 նա յերեք մեծ
 բեռներ շինեց և

դեռես գնում եր և թղթի վրա գրում կնոջ հնա-
 րբ, վորով կինը խաբում եր մարդուն: Յեվ նա
 մտավ մի քաղաք և քաղաքի դռան մոտ կար մի
 խիտ հնարագետ կին և ալդ կինը մարդուն ա-
 սաց. «Բարի յեկար»: Յեվ կինը մեծարեց նրան

և տուն տարավ, կարծելով, թե այն մարդը շատ
ունի կերպաս և վոսկի և արծաթ: Յերբ յերեկո
յիղավ, կինն ասաց այն մարդուն. «Բեռներդ քո
խնչ ե, գուցե իմ պետքերի համար մի բան առ-
նեմ»: Յեվ նա ասաց. «Վոչինչ չունեմ ծախու»: Յեվ
կինն ասաց. «Ապա այդ, վոր ունիս, խնչ
ե»: Յեվ նա ասաց. «Կնոջ հնար ե. ինչ կին վոր
հնար ե արել, շրջել եմ և գրել և բարձել և յի-
կել եմ այստեղ, վոր ուրիշ հնար գրեմ»: Յեվ
կինն ասաց. «Բարի յեկար»:

Յեվ այն ժամանակ կինը կամեցավ բեռներն
այրել և հնարն իմացավ: Տան մեջ կար մի փուռ,
վոր կտաներ յերեք բեռ թուղթ և կինը բարկ
վառեց փուռը և ձուկ տապալեց և գրեց հյուրի
առաջ: Յեվ ինքը վեր կացավ, դռները պինդ
փակեց և խիստ բարձր ձայնով ճչաց հավար կան-
չելով և յեկան դրացիները սուսերներով և բի-
րերով և բաղխեցին տան դուռը: Յեվ կինն աս-
աց այն մարդուն. «Յեթե կամենում ես, վոր
քեզ սպանել չտամ, թղթերը տուր այրեմ փռի
մեջ, իսկ յեթե վոչ՝ կասեմ, վոր այս մարդը
բռնաբարեց ինձ և քեզ սպանել կտամ»:

Յեվ մարդը բեռները տվեց նրան և կինը յե-
րեք բեռն այրեց փռի մեջ և տան դռները բաց

անելով ասաց. «Մանի տարի յե իմ հորեղբոր
վորդին գնացել եր և ահա յեկավ և յես նրան
ձուկ տվի ուտելու և փուշը բկի մեջ մնաց և զո-
րով աղատակց մահաց»։ Յեղ յեկան տեսան, վոր
ձուկը նրա առջևն եր և գնացին։

ԳԱՅԼ, ՅԵՎ, ԱՂՎԵՍ ՅԵՎ, ԶՈՐԻ

ԱՅԼՆ և աղվեսն և Զորին յեղ-
րայր յեղան և գնացին և յերբ
սովեցին և վորսի չհանդիպե-
ցին, ասացին. «Յեկեք ուտենք
նրան, ով տարիբով վոքը և»:

Այսպես ասացին զայլը և աղվեսը, վորովհետեւ
կամենում էին Զորուն ուտել Յեվ զայլին հարց-
րին, թե վի՞ր տարվա զայլն ևս և նա ասաց,
թե յես այն զայլն եմ, վորին Նոյը տապանն
առաւ: Յեվ աղվեսն առաջ յեկավ և ասաց. «Ո՛ր,

դու տասը աղբով խնձանից փոքր ես, և յես այն
աղբիան հմ, վորին աստված ստեղծեց։ Յեղ ջո-
րին յեկալ և ասաց. «Իմ ծննդյան թվականը
դրված և սմբակիս վրա. յեկեք, կարդացեք և
տեսեք քանի տարեկան հմ։ Յեղ վոտքը բարձ-
րացրեց։ Աղբիան ասաց դայլին. «Գիտեմ, վոր դու
դպրոցում յեղել ես, արի գիրը կարդա։ Յեղ դայլը
հալտաաց և գնաց կարդալու։ Յեղ ջորին ասաց.
«Առաջ արի, վորսմհետե գիրս մանր ե։ Յեղ նա
տռաջ գնաց և ջորին սաստիկ ուժով դարկեց
դայլի ճակատին և ջախջախեց և դայլը գնաց
կողկոնձալով։ Յեղ աղբիան ասաց դայլին. «Արի
մի սող ել կա, այն ել կարդա։

Գայլն ասաց. «Յես ինչ գիտեյի գիրը, մենք
աղբի աղբ մսագործ ենք և մսագործի վորդի։

ԳՈՂ, ՔԱՀԱՆԱ ՅԵՎ, ԱՅՐԻ ԿԻՆ

Ի քահանա գո-
ղացալ այրի
կնոջ կողմ և ա-
խոռը կապեց:
Յեւ կինն իմա-
ցալ և քահանա-
յին ասաց. «Տեր
հայր, հասալ իմ
մահվան ժամը.

պնանք ախոռ, վոր խոստովանեմ մեղքերս»: Յեւ
այն ժամանակ քահանան կողմ տալալ ներսի
տուն, այնտեղից ժամատուն և այնտեղից յեկե-
ղեցի: Յեւ կինն ասաց. «Տեր հայր, վերջին խոս-
տովանությունը մահից տուալ պետք և անել

յեկեղեցում: Յեղ քահանան կոմը բեմ բարձրացրեց և վարագույրը քաշեց նրա վրա: Յերբ նրանք յեկեղեցին մտան և նստեցին, այն ժամանակ կինը բարձրացրեց վարագույրը և կոմին ասաց.

«Ո՞վ դարչելի, յես քեզ կոմ գիտեյի և այժմ քեզ մի տրեց պատարագիչ, ասն ինձ»:

Ի մարդ տրտում
նստել եր քարի տակ
և քնեց մի պահ և
զարթնեց և չեր ու-
զում տուն դնալ:
Յեվ հանկարծ լե-
կան յերկու ճնճղուկ,
նստեցին քարի վրա
և մարդուն հարցրին,
թե ինչո՞ւ նա տրտում

ե: Յեվ մարդն ասաց, վոր «Տրտում ե, վորովհե-
տև աղքատ ե»: Ծնճղուկներն ասացին. «Կխոստա-
նա՞ս յերբեք չասել վոչ վոքի, յեթե քեզ վոսկու
տեղ ցույց աւանք»: Յեվ մարդը խոստացա՞վ և
յերգվեց և նրանք ասացին. «Այդ քարի տակ լոթ

կարաւս վոսկի կա թաղած, հանիւր և տուն տալ
 և յեթե ասես մեկին, թե վորտեղից և վոսկին,
 խելույն կմեռնես: Յեւ վարդն ուրախացաւ,
 գնաց յուր տուն, բրին առաւ և գիշերով յեկաւ
 պաղանի հանեց վոսկին և տարաւ յուր տուն,
 սկսեց վարթամանալ և շքեղ տներ շինել, ունե-
 ցաւ ձիեր և ջորիներ և յօգներ և վոչխարի հո-
 տեր և ալլ ամենայն ինչ, վոր վաչել և աշխարհ
 սիրողին:

Յեւ մի որ յեղն ասաց մյուս յեղան, թե Քեա
 ինչ անեմ, վորովհետեւ ամեն ուր անխնա լծում
 են ինձ: Եւ ըր, վոր նրան մոտիկ եր, ասաց. Ք՛կա-
 դը սուտ հիւանդ յեղիւր և հազաւ Յերբ այդ տես-
 նեն, կխղճան և ալլես քեզ չեն լծի: Յեւ այս
 լսելով մարդը ձիծաղեց և մշակներին ասաց, թե
 այսոր չե վաղը, այսինչ նշան եղը հիւանդ յե-
 դան տեղ լծեք: Մշակն առաւրտայան եղը տարաւ
 և լծեց մինչև իրիկուն և յերբ տուն յեկաւ, եղն
 ասաց հիւանդ յեղան. Ք՛կողորմելի յեղնուկ, դու
 չգիտես, թե արաում ինչ ելին ասում. ասում
 ելին, թե այն հիւանդ յեղը վաղը մորթենք, վոր
 չստակի: Լսիւր ինձ և վոտքի կաց և առողջ յե-
 դիւր, դնա լուծդ քաշիւր, վոր քեզ չմորթեն: Բեզ
 համար ամիւր լավ և բանել, քան կյանքից

զրկվել։ Այսպես ասաց եղբ, վորպես զի այլևս նրան չտանեն լծելու, վորովհետև այդ որը շատ եր աշխատել։ Յեվ այս լսելով մարդը նորից ծիծաղեց։

Այն ժամանակ նրա կինն ասաց. «Ո՛վ մարդ, մենք աղքատ եյինք և հանկարծ հարստացանք և այսչափ ասլբանքի և բարիքի տեր յեղանք և ժամ առ ժամ կենում և ինքդ քեզ ծիծաղում ես, ինձ ինչո՞ւ չես ասում, թե վորտեղից ե այս ամենը և դու ինչու չես ծիծաղում»։ Մարդն ասաց. «Ո՛վ դու կին, յեթե ասեմ, իսկույն կմեռնեմ. դրա համար չեմ ասում»։ Իսկ կինը հանդգնեց և ասաց. «Շար չկա, պետք ե ասես»։ Իսկ նա չեր ուզում ասել, բայց կինը նրան խիստ նեղեց և ասաց. «Պետք ե վոր ասես ինձ, յեթե մեռնես եւ Յեթե վոչ՝ յես ինձ կսպանեմ»։ Յեվ մարդն անձաբացալ և ասաց. «Ո՛վ կին, հավատա ինձ, վոր առանց տարակուսանքի կմեռնեմ, թե վոր ասեմ և յերբ թույլ չես տալիս, յիրեք որ սպասիր, մինչև մատաղ անեմ, քահանաներին և աղքատներին կերակրեմ, ապա քեզ ասեմ և մեռնեմ»։ Յեվ չար կինը հազիվ հանձն առավ յերեք որ սպասել։ Յեվ մարդը մորթից շատ վռչխարներ և դառներ և կանչեց քաղաքի քահանաներին, կար-

դավորներին և աղքատներին և նստեցին ճաշի և մինչդեռ ուտում էյին և ըմպում, այն մարդն սպասում եր:

Յեւ մարդն ուներ շան լակոտ, վոր տան մեջ նստել եր լի տրամությամբ և սգով և նույնիակ արտասուք էյին թափում նրա աչքերից: Յեւ իսկուչն հանկարծակի յեկավ աքլորը հալարտ և խրոխտալով և ներս մտավ և նրա հետ կային քսան-յերեսուն հավ աջից և ձախից: Շան լակոտն սկսեց աքլորին ասել. «Ո՛վ լիբբ և անաղուհաց, ի՞նչ ես խրոխտացել և տեսակ տեսակ ձայն ես հանում. չգիտես վոր մեր տերը վաղը յուր գաղտնիքը պիտի կնոջն ասի և մեռնի: Իսկ դու լալու փոխարեն ուրախ ես: Աքլորն ասաց. «Ձվիրս ի վայր թե կմեռնի. յես վոր նրա ծառան եմ, քսան-յերեսուն կին ունեմ և նրանց դավթ եմ արել, իսկ նա չի՞ կարող մեկին իր հրամանքով պահել: Շան լակոտն ասաց. «Ի՞նչ անի անդգամ կնոջն: Աքլորն ասաց. «Յերբ ամենքը վեր կենան մատաղից, թող առնի յերեք չորս դալար փայտ, դուռը փակի և կնոջն ասի՝ արի քեզ ասեմ իմ գաղտնիքը և նրան բռնի մերկացնի և կապի մի սյուշից և այնքան ծեծի նրա կողերին և այլ տեղերին, վոր վողջ տեղ

չմնա, ամենը կապուտկի և ասի, թե չար կին, լավ
և, վոր դու մեռնես, քան թե յես և դռնից հա-
նելով նրան դուրս վարի, ասելով՝ գնա կորիւր,
յես այլ կին կառնեմ և քեզ չեմ ուզում»։

Յեվ աքլորից լսելով այս բարի խրատը, այն
մարդը դարձյալ ծիծաղեց։ Յեվ անզգամ կինը
տեսնելով այդ, ամբոխի մեջ մոտեցավ նրան,
չամաչելով վոչ մարդկանցից և վոչ քահանանե-
րից և մարդուն ասաց. «Այժմ ինչ՞նչ ծիծաղեցիր,
ասա ինձ և պատմիր, թե ինչպես հարստացար»։
Յեվ մարդն աղաչեց. «Մի քիչ համբերի, թող
հյուրերը գնան և յես քեզ ասեմ. այժմ ամոթ ե
նրանց առաջ բան ասել»։

Յեվ յերբ ամենքը գնացին, ընտանիքը դուրս
հանեց և դուռն ամուր փակեց և ըստ աքլորի
խրատի ձեռքն առավ կնոջը, ջարդեց ամեն վոս-
կորնեքը և դուրս արեց։ Իսկ կինը զղջալով նրա
վոտքն ընկավ լալով և աղաչում եր ասելով. «Աս-
տըծու սիրուն ինձ բան մի ասա և ամեն ոք ինձ
այսպես ծեծի, միայն ինձ դուրս մի անի և քեզ-
նից մի հեռացրու, վորպեսզի աշխարհում խաղճ
չլինեմ»։

Յեվ այսպես մահից ազատվեց մարդը աքլորի
խրատով։

Ի գեղջուկ մարդ
աղը շալակին բարձ-
րանում եր գծվար
սարով և տոթ ժա-
մանակ եր: Յեվ
շատ հոգնեց մարդը
և բերը վայր դնե-
լով սկսեց բամբա-
սել Աղամին և Յե-
վային, թե ինչո՞ւ

նրանք անհամբերությամբ դուրս յեկան դրախ-
տից: Յեվ իսկույն յերևաց հրեշտակը և նրան
ասաց. «Յեթե քեզ դրախտ տանեմ, դու կհամ-
բերե՞ս»: Յեվ գեղջուկն ասաց. «ՅԵՐբ լինի այդ»: Յեվ հանկարծ քուն իջավ նրա վրա և տեսավ,
վոր դրախտն և ընկել և շատ ուրախացավ: Յեվ

ապա տեսավ, վոր դրախտի մեջ մարդիկ կտրա-
տում են դեռաբույս ծառերը և չհամբերելով ա-
սաց. «Այդ ի՞նչ մարդիկ եք, վոր չոր ծառերը
թողած, կտրատում եք կանաչ ծառերը»: Յեվ
աչքերը բաց արեց, տեսավ, վոր դարձյալ նստել
է աղի բեռան մոտ և սկսեց դառն արտասվել:
Յեվ գեղջուկ մարդը նորից տեսավ հրեշտակին և
ասաց. «Այլևս չեմ խոսի»: Յեվ նա նորից դրախտ
ընկավ և տեսավ, վոր մարդիկ կտրած ճյուղերը
և փայտը շալակ են կապել և չեն կարողանում
շալակել, բայց դեռ դարսում են ճյուղ և փայտ:
Յեվ չհամբերեց և ասաց. «Ո՛վ անխելքներ, թե-
թևացրեք ձեր բեռը, վոր կարողանաք շալակել»: Յեվ
գեղջուկ մարդը նորից զարթնեց գծվար սա-
րի վրա և սկսեց արտասվել և հրեշտակը յերրորդ
անգամ նրան դրախտ տարավ և նա տեսավ մի
մեծ քար, վորից կապել եյին տասներկու լուծ
յեզ և ամեն մեկը յուր կողմն եր քաշում և քարը
չեւ շարժվում: Յեվ մարդը դարձյալ չհամբերեց
և կանչեց. «Ո՛վ հիմարներ, մի կողմի վրա քաշեք
և միասին քաշեք, վոր քարը տեղից շարժեք»:

Յեվ դարթնելով գեղջուկ մարդն ասաց. «Լավ
է յես իմ ուղը շալակեմ»: Յեվ բարձրացավ գծվար
սարով:

ԾԱՆՈԹՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

1. «Արաքսերեն թարգմանության կողքին պետք և դնել վրացերեն թարգմանությունը Վարդանի հատկապես այն ժողովածույի, վոր կոչվում և «Ազգկեսագիրքը» (Ն. Մառ, «Թողովածուք», հջ 574): Վրացերեն թարգմանության հայտարարումը պարսական ենք գիտնական Յե. Տահայիշվիլուն: Վրաց թարգմանյի «Ազգկեսագիրքը» ավելի մոտիկ և հայտադիր հրատարակության տեքստին, քան այն բնադրին, վորի վրա աշխատել և արար թարգմանիչը: Նույն հջի ծանոթության տակ Ն. Մառը գրում և, վոր ըստ Յե. Տահայիշվիլու յենթադրության «Ազգկեսագիրքը» վրացերեն թարգմանված և XIX դարում Ն. Մառը յենթադրում և, վոր առաջին թարգմանությունը կարող և յեղած լինել XVIII դարում Այդ կապակցությամբ հետաքրքիր և նաև Ն. Մառի դիտողությունը «Ազգկեսագրի» և Սարա Սուլիսան Որբելիանուն «Դիրք իմաստության և կեղծիքի» մասին, գրված 1719 թվից հետո, յերբ Որբելիանին վերադարձել ևր Յեկրոպայից և «Ազգկեսագիրքն» արդեն չորս անգամ տպագրված ևր, «դուցե և թարգմանված վրացերեն» (Ն. Մառ, § 54):

2. «Գառու հաշիվ».—Առաին ունի մի քանի վարիանտ: Վերնագրին և «Կողեւուն և ավանակ և խողք»: Ողտվել ենք Սահփաննոսի ժողովածույի մեջ յեղած վարիանտից: Առաին տիպոգրամ և այսպես. «Ասի յոլոմբիական, թէ այր մի կրէր

դրատոսով... Սակայն Վոլիմպիանոսի անվան հիշատակութիւնը դեռ ապացույց չէ, վոր սկզբնաղբուրը նրա ժողովածուն եւ Մի վարդիանտ ունի առակի այսպիսի մեկնութիւն։ Հետեւը մարմնասեր մարդիկ են և փափկասերները և անդարձ մեղավորները և իշխանները. իսկ ըստակները՝ աղքատները։

3. «Այրի կի՛ն յե՛վ վոքդի».— Սկսվում է «ասի յառակաց» բառերով։ Այրին կաթը «խափ» և տալիս, վոր փոխադրել ենք հարեանին փոխ տալ։ Մեղանում մինչև վերջերս դեռ մնում եր «խափ»-ի սովորութիւնը, ըստ վորի հարեաններն իրար հերթով փոխ եին տալիս որով կաթը՝ մի անգամ մերան անելու համար։

4. «Միայնակաց յե՛վ ցամբո շուն».— Բնագրում միայնակացը գղջում է հե նույն ժամին պոռնկութեան դէր թողնում է նրան, վորովհետեւ նա գղջաց։

5. «Այծե՛ր յե՛վ գայլեր».— Առակն ունի մի քանի վարդանատ Նման է «Ապալիսարող դայլը» առակին, վոր դարձյալ Վարդանի առակներից եւ Ն. Մառը 1893 թվին, Արագածի վրա պեղումների ժամանակ ձեռք է բերում մի ձեռագիր՝ 1320 թվի Այդ ձեռագրի մեջ կա այս առակը, զբված դիվանագիտական դրուժիւնների բարձր վճռով. որինտե՛ղ՝ դայլերը, այծերին ուղղած իրենց թուղթն սկսում են այսպէս՝ «Առ ամենիմաստ յերջանիկ առտվածասեր և այծերի սուրբ ազգին դրում ենք մենք, դայլերի չարաբարո և մեղավոր և լիբը ազգս...»։ Նման առակ ունի նաև Յեղովոսը։

6. «Յերկրս ևկարիշ».— Այս առակը գտնվել է Դավիթ

Ղարսեցու ձեռագրի մեջ, Վարդան Այգեցու այլ առակները հետ, վերոնց սկզբում կան այս տողերը. «Այս առակները հալածեցի և գրեցի (էթողովեալ գրեցի») յես մեղաւորս Վարդան, մենակյացներէ ձորում իմ հողերս վորդինների համար»։ «էթողովեալ գրեցի»,—հիշտ բնորոշումն և Վարդանի, իբրեւ առակագրի և նյութի, վոր մինչ այդ անդիր գրույց եր

7. «Առյուծ յեւ աղվես».—Ունի նաև Յեղոպոսը Լոհմանն ունի «նապաստակ և առյուծ» վերնադրով։ Այս առակն աննշան տարբերությամբ կա նաև սիրիական առակների ժողովածուների մեջ։

8. «Ժմաստուն դառալոք».—Առակը սկսվում և «ասի 'ի պատմությանց» բառերով։ Բուն Վարդանի առակների մեջ կա Վերադրվում և Վարդանին՝ Սահփաննոսի ժողովածույի հիման վրա։

9. «Առյուծ յեւ գայլ յեւ աղվես».—Առակն ունի մի քանի վարիանտ՝ տարբեր ժողովածուների մեջ։ Նման առակ ունի Յեղոպոսը, արաբական «Աղվեսագիրքը», սիրիական առակների ժողովածուն։ Յեղոպոսի մոտ գայլի փոխարեն կան և. կա առակի հայերեն մի վարիանտը, ըստ վորի արջն և սաանում «առյուծի բաժինը»։

10. «Գիւն».—Առաջին անգամ հրատարակել և Ղևոնդ Գ. Հովհաննյանը («Հանդես Ամսոյրյա», 1890, XI)։ Այս առակը մեջ և բերված «Գիրք առակաց ասացեալ վարդապետին Վարդանայի սէտս հողւոյ և մարմնոյ պիտանի» ձեռագիր մատյանում, դրված 1617 թվին։ Տեքստի լեզուն և վոճը ևս վկայում են, վոր այս առակը Վարդանին վերագրել հն հնագույնում։

11. «Իմաստուն ավագներ»։—Այս առակն անհրաժեշտ ար-
քերությամբ կա թե՛ Վարդանի ժողովածունքի և թե՛ «Բա-
րոյախօսի» մեջ։ Իմաստուն ավագների առակին կցված մեկ-
նությունից հայտնի է անուամբ, թե՛ «Մարդկային աղդը փա-
ռասիրությունից և ազտհոթյունից հիմարտանալով չի մտա-
ծում այն ահագին տանջանքի մասին, վոր նրան սպասուում
է «հետ այս կենաց»»։

12. «Միամիտ գողեր»։—Առակ Ստեփաննոսի ժողովածու-
յից։ Ըստ Ն. Մառի՝ ժողովածուն կազմողին ծանոթ է յեղել
«Աղվեսագիրք» անունը. («հիշեցեք... Ստեփաննոս վարդա-
պետին, վոր ժողովրդին խրատելու համար դրել տվեց ա-
ռակներ, վորոնց մեջ աղվեսը մարդկանց ոգուտի համար է»)։
Ընդունելով, վոր «գրել տվեց» («ետ գրել») կնշանակի աբ-
սուրդել տվեց,—կարելի չէ յենթադրել, վոր դոյությունն է
ունեցել անհայտ մի ձեռագիր, վորից Ստեփաննոսի պատվե-
րով 1669 թվին կազմել են այս նոր ժողովածուն։

13. «Ցեղեզն յեվ ծառեր»։—Ըստ մի վարիտնաթի՝ «Թա-
ղաւորն հնդկաց ել ի զքօսանս շրջել...»։ Այդ հիման վրա
կարելի չէ ասել, վոր հայկական այս առակը համառոտումն
է արեւելյան առակի» (Ն. Մառ)։ Նման ոյութե հայտնի էր
դեռ ևս Սոփոկլեսին։ Վարդանին վերագրած ամենահին ժո-
ղովածունքի մեջ այս առակը մեջ է բերված հետևյալ մեկ-
նությամբ. «Յուցանն առակս, թե պարտ է սիրել խոնար-
հություն, հեղություն և համբերություն և հնազանդվել. շա-
տերն են սատակել հպարտությամբ։ Ավելորդ է ասել թե
ինչ հնազանդություն եին պահանջում յիկեղեցու ներկայա-
ցուցիչները «հավասարյալ հոտից»։

14. «Եւթեան յիվ այրի կից».—*Այս առակը վերագրել են Հովհան Ծործորեցուն։ Մասը հազմանական հեղինակ համարում և Մխիթար Գոշին։ Այն սակավաթիվ առակներէց է, զոր գերծ են մնացել քարոյախոսական մեկնությունից։ Առական ունի միայն մի վարկանտ՝ Հովհան Ծործորեցուն վերագրած՝ «Քարոզորբին» մէջ։*

15. «Թագավոր յիվ ոճ».—*Հրատարակել և Ղ. Վ. Հովնանյանը, 1890 թ.։ Նման սյուսե ունի նաև «Կալիլա և Դիմնա»-ն Դրանով պիտի բացատրել, զոր հայերեն տեքստը՝ «Թագավոր և ոճ և զորդի թագավորին» սկսում և շատ «անուկաց» բառերով։ Բացի Ամստերդամի «Աղվեսազրբի» (1668) վարկանտից, կան և հայերեն այլ վարկանտներ։ Մենք հիմք ընդունել ենք Ստեփաննոսի ժողովածույի վարկանտը, զոր ավելի կենդանի լեզվով և և ընդարձակ Այդ առակը վերջանում և հետևյալ խրատով. «Հին թշնամին նոր սիրելի չի լինիր և հար չկա, զոր այլ լինի. ով միտս ունի, իմացի»։*

16. «Առյուծ յիվ աղվես յիվ արջ».—*Առակը հայտնի յն չորս վարկանտով։ Առակի վերջի դեհեկությունները կրճատել ենք։ Նման առակ ունի նաև Յեզոպոսը. այս առթիվ Ն. Մասը հետևյալ միտքն և հայտնել. «Հայկական տեքստը հաճախ ներկայացնում և հունարենում անհայտ խմբազրություն և այս դեպքում հայ այլաբանական դրականությունը մեզ համար կարող և պահած լինել Յեզոպոսի առակի կորած վարկանտը»։ (Ն. Մաս, 478)։*

17. «Կար մեղու պանծառ պանծաղմի».—*Ձեռագիր ենք նաև իբրև սկզբնաղբյուր Հովհ. Թումանյանի «Մի կաթիլ մեղրի»։ Ավելի սեղմ ունի «Պանչանտրա» սանսկրիտ մա-*

այանը, ըստ վորի վորսորդն է գտնում մեղրի խորքանը և ուզում է ծախել, մի կաթիլ կաթում է գետնին և այլն: Անհավանական համարելով սանսկրիտից անմիջապես հայերենի փոխադրելը, Ղ. վ. Հոֆմանյանը յենթադրում է, վոր արաբ թարգմանությունից է մտել Վոսկեփորիկի և Վարդանի առակաների ժողովածուների մեջ: Ըստ Ն. Մառի՝ «Ազգեսագրքի» մեջ անցել է «Կալիլա և Դիմնա»-յից:

18. «Կսակ վասն գանձի».—«Յուցանե առակ», թե աշխատանքը մեծ բարիք է և շատ ոգուտ թե այս և թե այն կյանքում: Ամենատարածված առականերից մեկն է մեղանում և մինչև այժմ, մանավանդ այգեգործական շրջաններում, պատմում են, ականարկելով այգին խոր փորելուց ստացվող ոգուտը՝ առակի գանձը:

19. «Ուղտ յեվ գայլ յեվ աղվես».—Այս առակն ունի մի քանի խմբագրություն, տարբեր բարոյախոսական մեկնություններ: Այսպես, ըստ մի վարիանտի՝ «ցուցանե առակ», թե աղքատը չպետք է ձգտի մեծատան հետևից և վռչել կռվի մտնի նրա հետ: Մյուսի մեկնությունը՝ «ցուցանե», թե մեծատունները և առաջնորդները ծծում են ժողովրդի ուղեղը և շատերն են աղքատանում: Տարբեր սոցիալական խավեր նույն առակը մեկնել են՝ յուրաքանչյուրն ըստ յուր աշխարհայեցողության: Մեծատունները և յեկեղեցին ջարդել են, վոր աղքատը չպիտի կռվի նրանց դեմ և պիտի հաշտվի իր վիճակին. իսկ աղքատն արդեն գիտակցել էր, վոր մեծատունները և հոգևոր առաջնորդներն են յուր թշվառության պատճառը:

20. «Յեզն յեվ ծի».—Առակն արտացոլում է սոցիալական անհավասարության գիտակցությունը գյուղացիական

խաղնորում՝ զատկանցիսն ժամանակն և նրանց բողոքը՝ ֆեո-
դալներն զեմի Սյա կարգի առակն և նաև Եմեկեղեցին և Զրա-
դացըն, վորով յեկեղեցին համարվում և պորտաբույժ և
Եջրադացին, այսինքն դյուզապետութեան ճրտինքով ասորոզ
և ևս անցին առակի մեկնութեանը՝ Եդուցանն առակս, թե մարդ
կա, վոր աշխատում և յեղան նման և մարդ կա, վոր մըշտ
ձի յե հեծնում և ավերում և աշխարհըն Եկով յեթե աշխա-
տավորը յեղան նման չաշխատի, ապա կմեռնի ձին և ձիա-
վորըն, այս մեկնութեանն ապացույց և այդ դիտակցութեան
զարթոնքի, և դեռևս յերկար ժամանակ այդ առակն ավանդ-
վել և, ինչպես հաստատում և աստատացնեներից զբի ա-
ռած նույն առակի հետեյալ վարիանտը. (Ոսպասարդյան,
Հայ ժող. հեր., 7)։

Եւսկի թա՛րով ձին բռնած յեղան առա՛գ.

Ե—Յեա ձի ա՛մ ձիա՛գորին

Եւսկի աթոռ ա՛մ թաղա՛գորին.

Եմեզն առա՛գ.

Ե—Յեա յեզ ա՛մ յեզնա՛գորին

Եւսկի աթոռ ա՛մ ու՛շպարին,

Եմեա յգտեմ աբան ու զարին

Եւսգտեմին պոչից տակին կտար՛գին.

21. Եձիմար յիվ ձմեռուկա.—Մի վարիանտն ունի «առի
առակաց» ձեր, վորից կարելի յե յենթադրել տակի մուտ-
քը հայերեն ժողովածուներն մեջ՝ զբովոր այլ աղբյուրից։
Միևիթար Գոշն ունի այսպիսի առակ, բովանդակութեամբ
մի քիչ տարբեր (անփորձ մարդը սեխն ընդունում և Զայ-
լումի ձվի տեղ և այլն)։ Հայ ժողովրդական բանահյուսու-
թեանը հայտնի յեն նման առակներ և տաղավածներ։

22. Եկզմար յիվ ավիսարանա.—Մի ձեռագրի մեջ՝ Եկզ-
մար և յերեց և ավետարանա։ Կազմել ենք յերկու վարիան-

տից: Բնագրում առական այսպես չի վերջանում. ըստ մեկի՝ «քահանան ամուսնալի յեղով», իսկ ըստ մյուս վարկանտի աղքատը քահանային մեկնաբանում է ավետարանի նշանակութունը, ինչպես մի ջերմեռանդ հավատացյալ Այդ մասը համարելով բարոյախոսական կցան, վոր վարպետությամբ ժամանակին միացրել են առակին,—գատել ենք բուն առակից:

23. «Հայր վորդի».—Բնագիրը չունի «և այժմ դո՛ւ յես խրատում ինձ» բառերը: Առակը վերջանում է հոր խրատով ամուսնությունը շարունակյամբ գործելու մասին):

24. «Մարդ յեվ ընկույզ յեվ ձմերուկ».—Աննշան տարբերությամբ այս առակը կա մի քանի ժողովածուների մեջ:

25. «Յեկեղեցի յեվ օրացաց».— Տես ծան. 20: Առակին կցված է հետևյալ մեկնությունը. «ցուցանե առակս, քեզան աշխարհի մարդիկ, վորոնք միշտ աշխատում է դատում են, ինչպես մեղու է քաղափորները և իշխանները և ամենայն մարդիկ ուտում են նրանց վաստակը և սպա յեկեղեցի զնալով աղոթում են աստծուն և հիշում»:

26. «Ամենազեմ մարդ».— Սկսվում է «ասի յառակաց» բառերով: Արևելյան ծագումն ակներև է:

«Զբմի և Թոնի» մարդ (մի ձեռագրում՝ «Զմբի և Նոթի») կարելի չէ հասկանալ իբրև «Զբմուրի և Թոնի մարդ».—խիստ ծաբավ և Թաթավ մարդ: Գուցե ակնարկում է այդպիսի մարդու անկարելիությունը և ուրեմն հովիվը ծաղրում է Թաղավորի գիտուններին: Կարելի չէ հասկանալ, վոր հենց ինքը՝ ամենատեղեղ՝ արտասովոր մարդ եր' և խիստ ծաբավ և Թաթավ ու Թաց:

27. «Ազվես յեվ վոսուդ».— Բնագիրը՝ «Ադուհա և որ-
տորդք»։ ազվեսին հալածում են վորտորդները Ազվեսը կա-
ծում է, վոր իրեն ուղում են նշանակել «ճիտանոցի հայ-
բասկեա»։ Ազվեսի բերանով առակադիրը ծագրում է վանա-
հայրերին և յեկեղեցականներին ընդհանրապես։

28. «Եւթանափոք յեվ իմասուն».— Յերկու վարիանտն
ունեն «Մելիք և կարգացող» վերնագիրը, թեև տեքստի մեջ
սուլթանն է, վոր դադիրց ֆեթվա և ուղում ամուսնութեան
համար Առակը նաև ծագր և բաղձակնութեան սովորութեան
ձմբարելու ընթացքում դուրս ենք թողել այդպիսի բա-
ռերը։ Առակը վերջանում է սուլթանի զղջումով («և եկեալ
սուլթայն ի զղջումն»)։ Այդ մասը չենք թարգմանել, իբրև
առակի միտումնավոր վերջավորութուն, վորը նպատակն և
ցույց տալ կրոնի դրութիւնը։

29. «Ազվես յեվ քորասար դայլ».— Ողտվել ենք Ամստեր-
դամի «Ազվեսագրքի» վարիանտից, վորի վերջը տարբեր և
և թույլ։ Յերբ դայլն ընկնում է շների բերանը, ազվեսին
խնդրում է բերել թուղթը։ Ազվեսը հեռվից կանչում է.
«Ո՛վ դայլ, այդ գլուկում կարգացող չկա, լսող չկա. ինչ կա
վոր թուղթը բերեմ»։ Յեվ շները դայլին սպանում են։ Ա-
վելի հաջող համարելով առաջին վարիանտի վերջը, մենք
այն կցել ենք Ամստերդամի «Ազվեսագրքի» վարիանտին։

Առաջին վարիանտը վերջանում է հետեյալ իմաստու-
թեամբ, վոր բերում ենք առանց թարգմանելու. «ցուցանէ
առակա, թէ մի վիճիր և մի անկանիւր ի մէջ վիճողաց և
բաղում տղիտաց և աներկեղաց, այլ իմաստութեամբ փա-
խիր ի դիւաց և ի նոցին կտամկատարաց և յանիրաւաց»։

30. «Հալալ մարդ».—Առակից հանել ենք հետեյալ նախադասութիւնները: «Զի գրած է ի հաքմաթն, թէ յանօթէց զինծորն ուտելն դաւուրն արտառութիւն ասանի»: Նաեւ՝ «և աստուած էրես ինձ և ուրախացալք յոյժ և փառս ետուն աստուծոյ»: Վերջին նախադասութեան օտեղ ավելացրել ենք: «և ահա դու յեկար»:

31. «Առյուծ յել մարդ».—Այս առակի մասին Ն. Մառը գրել է. «Առակն ունի յերեք խմբադրութիւն, վորոնցից մեկի համար ընդրոջ են ժողովրդական ձևերը և դարձվածքները և ավելի մանրամասն է... Մեզ համար միանգամայն հաճանական է Յեզոպոսի առակի հունական տեքստի գոյութիւնը, միանգամայն համապատասխան հայկական վերսիային» (Ն. Մառ, 483): Մենք հիմք ընդունել ենք «ժողովրդական ձևերով» հարուստ վարիանսը:

32. «Արվեստ կնոջ».—Բնագրում «Արուեստք կնոջ»: Այս մանրավեպի մեկնութիւնը գրված է «գեղջուկ բառով», վոր բերում ենք ընթերցողին ծանոթացնելու այդ լեզվին. «Յուցանե առակս, թե մարդ հետ ֆելվոր կնոջ հուն վոչ կարե յիւնեք (էի հուն ելանել—գլուխ հանել): Ա. Բ.), վորսկես ասին դեղջուկ բառով, թե կնկայն ֆելն բռնելով և և հաղթե մարդկան. և մարդ վոչ կարե դիմանալ կնկայն ֆելին»...

33. «Անգղամ կին».— Այս մանրավեպի սկիզբը՝ ուր պատմվում է ծովային թագավորի և մարդու բարեկամութեան մասին և թե ինչպէս այդ մարդը ստորում է կենդանիներէ լեղուն՝ կրճատել ենք և ավելացրել հետեյալ պարբերութիւնը. «Յեւ մարդուն հարցրին թե ինչո՞ւ նա արբ»

տուժ նստել եւ Եկզ մարդն ասաց, վոր տրտում ե, վորքով-
հետե աղքատ եւ Ծառերն ասացին. «Կիտստանան յերբեք
չասել վոչ վորի, յեթե քեզ վոսկու տեղ ցույց տանք» եւ
մարդը խոստացավ ե յերդվեց ե ծառերն ասացին. «Այդ քա-
րի տակ յոթ կարաս վոսկի կա թաղած, հանի ե տուն տար
ե յեթե ասես մեկին, թե վորտեղից ե վոսկին, իսկույն կը-
մեանես: Եկզ մարդը ուրախացավ»:

34. «Իրախ յեկ գեղշուկ մարդ».—Կոչվում ե «Քրիս-
տոնյա ե այլադղի, այլ ե օրինակ վեճի յաղաղս հաւատոյ»,
վորի մեջ «այլադղին» պատմում ե մի «օրինակով բան»,
վորի վերնագիրն ե «Ազն կսկծի»: Վերովհետե Ամատերդամի
«Աղվեսադրի» մեջ կար այդ առակն առանց ներածության
ե ամիլի դրավիչ (տես նաե Ղ. Վ. Հովնանյան, «Հետազոտ-
նախնայաց ասմկօրէնի վրայ», մասն Ա., տետր Բ., 282),—
մենք գերադասեցինք այդ վարկանոցը, վերամշակելով առա-
կի վերջին մասը:

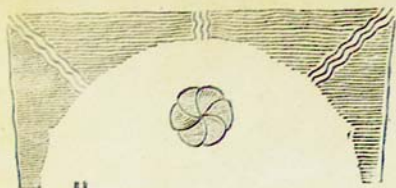

Յ Ա Ն Կ

Նախաշաղկիդ Ա. Բակունց	52
Դարու հաշիվ	7
Այբի կին և զորդի	23
Միայնակյաց և դամբու չուն	25
Այծեր և դայեր	27
Յերկու նկարիչ	29
Առյուծ և աղվես	31
Իմաստուն դատավոր	33
Առյուծ և դայ և աղվես	34
Գինի	36
Իմաստուն ափազեչ	38
Միամիտ դողեր	40
Յեղեղն և ծառեր	42
Իշխան և այբի կին	44
Իմաստուն զինվոր	46
Թագավոր և ոձ	47
Առյուծ և աղվես և արջ	48
Կաթ մեղու պատճառ պատերազմի	50
Կտակ վասն դանձի	52
Ուղտ և դայ և աղվես	54
Կուռնիկ թագավոր թռչունների և եղ	56

Յեզն և ձի	59
Հիմար և ձմերուկ	61
Եղին Թոռ ծնվեց	63
Աղքատ և ավետարան	64
Հայր վորդի	66
Մարդ և ընկույզ և ձմերուկ	67
Յեկեղեցի և ջրաղաց	69
Ամենատղետ մարդ	70
Աղվես և վորսորդ	75
Իսխանավոր և իմաստուն	76
Աղվես և թղթատար դայլ	78
Այրի կին և խորթ վորդի	80
Հալալ մարդ	81
Առյուծ և մարդ	83
Մուկն և ուղտ	85
Արվեստ կնոջ	87
Գայլ և աղվես և ջորի	90
Գող քահանա և այրի կին	92
Անզդամ կին	94
Դրախտ և դեղձուկ մարդ	99

ԱՅՍ ԳԻՐԵԱ ԿԱԶՄԵԼ
Ե ԱԿՍԵԼ ԲԱԿՌԵԸԸ
ՆԿԱՐԱԶԱՐԴԵԼ Ե
ՀԱԿՈՐ ԿՈՂՈՅԱՆԸ
ՏԴՎԱՃ Ե ՊԵՏՀՐԱՏԻ
ՏԴԱՐԱՆՈՄՅԵՐԵՎԱՆԵ
ՀԱԶԱՐ ԽՆԸ ՀԱՐՅՈՐ
ՅԵՐԵՍՈՒՆ ԳԻՆԳ ԸՎԻՆ

Տեխ. խմբ. Տ. Կալվանյան
Սրբազորի՝ Ո. Գառաբաբյան
Գործք. շարհ. Լ. Կոզարանյան

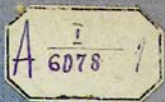
Գ Է Խ Ը Բ Ե Խ Ե Կ Ե Բ Ե Խ
Գ խմբ. 102, Գառաբաբյան 102
Հրամ. 2770, Տ Բ Բ Ե Խ 101 00

ԳԱՍ Հիմնարար Գիտ. Գրադ.

FL0042017

A

1
6078

1